

Yapı Denetimi, Kıyılar, Meralar: Yapılmak İstlenen Nedir?

Siyasi iktidar tarafından hazırlanan “Yapı Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı” diğer yasa değişiklikleri de eklenerek Torba Yasa halinde kamuoyuyla paylaşıldı.

Torba Yasa’ya bakıldığında; 1-15. Maddelerin Yapı Denetimi Kanununda; 16-33. Maddelerin İmar Kanununda; 34-39. Maddelerin Kat Mülkiyeti Kanununda; 40. Maddenin Gelirler Kanununda; 41-46. Maddelerin Kıyı Kanununda; 47. Maddenin İskân Kanununda; 48. Maddenin Mera Kanununda; 49. Maddenin Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri Kanununda; 50-52. Maddelerin Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda; 53-61. Maddelerin TMMOB Kanununda; 62-66. Maddelerin ise 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede değişiklikler öngördüğü anlaşılmaktadır.

2011 ‘in Nisan ayında hazırlanan “Yapı Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı” ile küçük ayrıntılar dışında aynı içeriğe sahip olan yeni değişikliğe projektörler çevrildiğinde, kentlerden, kıyılardan, meralardan, meralardan meslek odalarına kadar pek çok kritik konuda siyasi iktidarın genel yaklaşımı görünür kılınabilir. Torba yasada yer alan değişiklik paketinin bu haliyle Meclise gelme-me ya da Meclis Kurullarında değişikliğe uğrama ihtimali elbette bulunmaktadır. Ancak bugün asıl tartışılması gereken Nisan ve Kasım metinlerinde yer alan aynı değişikliklerin ne anlam taşıdığıнын ve hayatımızı nasıl değiştireceğinin sorgulanmasıdır.

Siyasi iktidar her iki taslak metinde de, tercihini, kentlerin, meslek odalarının ve diğer alanların pi-yasa ilişkilerine açılması, ticari faaliyetin bir parçası haline getirilmesi doğrultusunda kullanmıştır. Önümüzdeki süreçte muhtelif değişikliklerin yaşanması ihtimal dahilinde olsa da itirazımız öz olarak bu durumdur.

Kıyılar talana açılıyor

İlk olarak, Kıyı Kanunu’nda yapılmak istenen bazı değişikliklerin Anayasa’nın 43. ve 63. Maddelerine aykırılık taşıdığıнын vurgulanması gerekmektedir.

Anayasa’nın 43. Maddesinde, “*Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.*” denilmektedir.

Anayasa’nın açık hükmüne rağmen yapılmak istenen değişiklikler, bir yandan kıyılardaki özel yapılaşmayı teşvik edecek, kaçak yapıların bu statüsünü ortadan kaldıracak, kıyı şeridi ihlallerine yol açacak, kıyı şeridinde kara ve demiryolu yapılmasına neden olacak, hatta akaryakıt depolama ve termik santral kurulmasının bile önünü açacak hükümler içermektedir.

“Uygulama Yönetmeliği incelendiğinde; kentsel dönüşüm gibi sosyal-toplumsal açıdan önem taşıyan projelerin uygulanmasında, sosyal yaranın kapatılması bir yana, yeni mağduriyetler oluşacağı, yerel idarelerin insiyatifinin azaltılacağı, meslek odalarının devre dışı tutulacağı, TOKİ'nin adeta bir “yap-satçı” şirket gibi davranmasının kolaylaşacağı anlaşılmaktadır.

mevcut fıkra değiştirilerek, “ancak” ibaresinden sonra, “devlet yolu, demiryolu” eklenmiştir. Kıyılarımızın karayolu ve demiryoluna açık hale getirilmesini amaçlayan bu düzenleme Karadeniz Otoyolu örneğinde olduğu gibi yerleşim yerlerinin ve buralarda yaşayan insanların denizle bağlantısının kesilmesine yol açacaktır.

Yine bir başka değişiklik, kıyı şeridinde akaryakıt istasyonları, enerji tesisleri, yapılabilmesine olanak tanınırken, Galataport, Haydarpaşa gibi projelerin de önü açılmaktadır.

Anayasa'nın 63. Maddesi ise, “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.” şeklindeyken Taslakta, “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” uygulanamaz duruma getirilmektedir.

Ülkemiz kıyıları, dünyanın en değerli ve önemli ‘kültür ve tabiat’ varlıklarına sahiptir. Kıyılarımız ve deniz alanlarımız, doğal özellikleri, kültürel, tarihi ve arkeolojik hazineleri ile ülkemizin kültür ve tabiat varlıklarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, vazgeçilemeyecek bu değerlerin korunması zorunludur. Kıyı Kanunu'ndaki değişiklikler bu değerlerin yok olmasına neden olacaktır.

Bu değişikliklere karşı çıkmak, kamusal sorumluluğumuz, çevreye, doğaya ve kıyılarımızın korunmasına dönük hassasiyetimizin bir gereği olarak görülmelidir.

Gerçekten de kıyılarımız iklim değişikliği, deniz seviyesi yükselmesi ve buna bağlı olarak kalıcı su baskınları, seller ve kıyı erozyonu, sayısı ve şiddeti artan fırtınalar ile fırtına yükselmesi (deniz seviyesi yükselmesi), dalga kabarması (rüzgâr etkisi sonucu deniz seviyesi yükselmesi) ve son yıllarda oluşma sıklığı ve etkisi artan tsunami gibi doğal afetlerle karşı karşıyadır.

Tasarıda yer alan Kıyı Kanunu değişikliği ile “Sahil şeritlerinde yapılacak yapılar, kıyı kenar çizgisinden kara yönünde en fazla 10 metrelik mesafede genel olarak deniz seviyesine göre 5 metre yükselen yerlerde veya dar kıyılarda kıyı kenar çizgisine en fazla 20 metre, diğer alanlarda en fazla 50 metre yaklaşabilir.” hükmü getirilmiştir.

Değişiklik, bilimsel kıyı alanları yönetimi, halkın kullanımı ve can güvenliği, kıyıların doğal yapılarını ve hidrodinamiğini etkileme gibi açılardan ciddi riskler taşımaktadır. Kıyı kullanımının ülke ekonomik girdisinde büyük pay sahibi olduğu Fransa, İspanya, Portekiz ve İtalya gibi ülkelerde kıyı kanunlarında genişlik, en az 50 metre olarak tanımlanırken Torba Yasa ile bu sınır aşağıya çekilmek istenmektedir.

Böylelikle, yeni yapılacak yapı ve tesislerin kıyı kenar çizgisine 20 metre sınırına kadar yaklaşabilmesinin önü açılmaktadır. Sahil şeritlerinin yeniden planlanmasına yol açacak bu düzenleme ile kıyılarımız yeni bir betonlaşma ve yağma tehdidi ile karşı karşıya kalacaktır.

Ayrıca Torba Yasası'nın 44. Maddesinde yer alan değişiklikler, 11 Temmuz 1992 tarihinden önce inşa edilmiş yapıların korunması, yapı ruhsatının verilmesi sağlanmış ve böylece sahil şeritlerinde daha önce kıyı kenar çizgisini ihlal ederek yapılmış yapı ve tesislere “İmar Affı” getirilmektedir.

Tasarıda “Yaklaşma mesafesi ve kıyı kenar çizgisi arasında kalan alanlar, ancak yaya yolu, gezinti, dinlenme, seyir ve rekreatif amaçla kullanılmak üzere düzenlenebilir” şeklindeki

Kentsel dönüşümün rezerv alanı olarak meralar

Torba Yasanın 48. Maddesiyle, 4342 sayılı Mera Kanunu'nun 14. Maddesi değiştirilerek, "Kırsal veya kentsel dönüşüm yapmak, yeni yaşam çevreleri oluşturmak, toplu konut projeleri yapmak veya 16 Mayıs 2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun çerçevesinde rezerv alan oluşturmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca kamu yararı kararı alınan mera alanları, Bakanlıkça bu Kanun hükümlerine tabi olmaksızın en geç on beş gün içinde mera vasfı değişikliği yapılarak ilgili kurum veya kuruluşa tahsis edilir veya devredilir. Yapılan bu değişiklik Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bildirilir ve tapu kaydına işlenir." hükmü getirilmektedir. Bu hükümlerle, mera alanlarının kırsal veya kentsel dönüşüm için rezerv alanı olarak tahsis edilmesi sağlanacak, mera alanları tarım ve hayvancılık için kullanılmaktan çıkartılacak, "arsa" statüsüne getirilecektir.

Tam da bu noktada, "6360 sayılı 13 ilde Büyükşehir Belediyesi ve 26 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ve "6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun"un, Mera Kanunu'nda yapılması düşünülen değişikliğin tamamlayıcısı olduğu, bir bütünün parçalarının oluşturulduğu vurgulanmalıdır.

Yapı denetim sisteminde tekelleşme

Yapı üretim sürecinin üç temel ayağı bulunmaktadır: Tasarım, uygulama ve denetim. Bu temel özellikler arasında uyumlu ve tamamlayıcı bir ilişkinin tanzim edilmesi ne kadar önemliyse, sürecin tanımlayıcısı ve esaslarının belirlendiği bütünlüklü bir mevzuat ve eksiksiz bir yapı denetimi de aynı oranda öneme sahiptir. Sürecin bu üç temel ayağının ayrı aktörler tarafından yürütülmesi ise sürecin değişmez ilkesel özeliği olarak kabul edilmektedir.

Yapı üretim sürecinde sadece üretim aşamalarının değil, üretim bileşenlerinin de uyumu (işin sahibi, yüklenicisi, ilgili kamu kuruluşu, yapı denetim firmaları, mühendis ve mimarlar), sağlanmalıdır ki, bu, aynı zamanda, yetki, görev ve sorumluluklarının yasalarla belirlenmesini ve güvence altına alınmasını gerektirir.

Yapı denetimi güvenli, sağlıklı, yaşanabilir yapı üretimin olmazsa olmazıdır. Yapı denetiminin sahip olduğu önem, ülkemiz topraklarının değişik düzeylerde depremselliği ile görünür olmaktadır ki, yakın tarihte yaşanan depremlerde denetim eksikliğinin doğurduğu sonuçlar kamuoyunun malumudur.

Bilinir ki, yapı denetimi bugünle olmaktan daha çok gelecekle ilgilidir. Dolayısıyla yapı denetimi üzerinde yapılan çalışmalara, çıkartılan yasalara, değiştirilen mevzuata geleceğin penceresinden bakmak gerekmektedir; gelecek tasavvurunuzun genel çerçevesi, felsefesi ve ekonomi-politiği bugün alacağınız kararların da belirleyicisi olmaktadır.

Son dönemde Yapı Denetimi Yasası üzerinde yapılan çalışmaların ciddiyyetenden uzak olduğunun altını çizmek, siyasi iktidarın yasama erkine yaklaşımını yansıttığı gibi, gelecek tasavvurunun emarelerinin de bugünden anlaşılmasını sağlamaktadır. Siyasi iktidar kapitalist yönelimlerine uygun olarak yapı üretim sürecine yaklaşmakta, mevzuat değişiklikleri bu yaklaşıma uygunluk arz etmektedir.

"Yapı Denetimi Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Taslağı"nda yer alan hükümlere bakıldığında, teknik ayrıntı olarak değerlendirilebilecek pek çok değişiklik olduğu, ancak bu değişikliklerin toplamının, siyasi iktidarın yapı üretim sürecine ve sürecin bileşenleri arasındaki ilişkiye ve kamunun süreçteki rolüne ilişkin ideolojik-politik anlayışını yansıttığı görülecektir.

Yasa Taslağı hükümleri incelendiğinde, karşımıza çıkan hattın ana ekseninde, yapı denetim sürecinde kamu etkisinin en aza indirileceğinin, özünde kamusal özellikler taşıması gereken yapı denetiminin özel şirketler eliyle sürdürüleceğinin, yapı denetiminin tekellerin egemenliğine bırakılacağı, TOKİ ve KİPTAŞ gibi kuruluşlara tanınan ayrıcalığın devam edeceğinin öngörüldüğü anlaşılabacaktır.

Mühendisler mağdur olacak, kazanılmış haklar gasp edilecek

Yasa Taslağında, mesleki alanımızda köklü değişiklikler yaratacak ve meslektaşlarımızı mağdur edecek hükümler asıl olarak, Teknik Müşavirlik Kuruluşları ile ilgili maddelerde karşımıza çıkmaktadır.

Tasarıda yer alan Teknik Müşavirlik Kuruluşları ile ilgili maddeler, yapı denetim işinde tekelleşme yaratacak, küçük ölçekli yapı denetim firmalarının ve proje bürolarının kapanmasına yol açacak özellikler içermektedir. Bu bağlamda da meslektaşlarımızın mağduriyeti söz konusu olacaktır.

Taslak ile ülke genelinde yapılaşma sürecinde jeolojik araştırmalardan başlayarak kent planlaması, yapıların plan ve projelerinin hazırlanması, uygulanması, denetlenmesi ve sürece dahil diğer tüm iş ve işlemler "Teknik Müşavirlik Kuruluşları"nın eline bırakılmakta, ayrıca Teknik Müşavirlik Kuruluşları'nın ortaklarının tamamının mühendis ve mimarlardan oluşacağı hükmü kaldırılmakta, böylelikle belirli sermayesi olan kişi ya da grupların Teknik Müşavirlik Kuruluşları'nın ortağı olmasının önü açılmaktadır.

İlk itirazımız bu noktadadır. Çünkü mevcut "4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun", "Yapı denetim kuruluşu Bakanlıktan aldığı izin belgesi ile **münhasıran yapı denetimi görevini yapan, ortaklarının tamamı mimar ve mühendislerden oluşan tüzel kişi**" olarak tanımlamıştır. Yani yapı denetim kuruluşu yalnız ve özellikle yapı denetim işinden sorumlu tutulmuştur.

Oysa yeni düzenlemede, Yapı denetim kuruluşları ortadan kaldırılmakta, Teknik Müşavirlik Kuruluşları, sadece yapı denetiminde değil, yapı üretim sürecinin her aşamasında rol alabilmekte, parası olanın ortak olabildiği bir yapıya kavuşturulmaktadır.

Bu durumun, yapı denetim sisteminde zafiyete yol açacağı aşikârdır. Mevcut sistemde, işin sahibi yapı denetim kuruluşunu kendi belirlemekte, ilişki kurmakta, bu ilişki karşılığında ücret ödemektedir. Ücret-para ilişkisi içinde yapı denetimi yapmanın ne anlama geldiği, uygulanıp uygulanamayacağı kamuoyunun takdirindedir.

Bu durumun yeni taslakta da korunduğu görülmektedir. İş sahibinin yapı denetim için Teknik Müşavirlik Kuruluşunu bizzat seçmesi ve belirli ücret karşılığında denetim işini talep etmesi zafiyetin varlığını sürdüreceğini göstermektedir.

Teknik Müşavirlik Kuruluşları için getirilen geniş iş tanımının, yetki ve sorumluluklarının ancak sermaye gruplarının mali büyüklükleri, istihdam olanakları ve kurumsal organizasyonları ile yerine getirilebileceği tartışılmazdır. Bu durum, literatürde, "büyük balığın, küçük balığı yutacağı" metaforuyla anlaşılır kılınmıştır ki, getirilen sistem bu metafora işaret etmektedir. Büyük balığın, küçükleri yutacak olmasının en somut sonucu, meslektaşlarımızın Teknik Müşavirlik Kuruluşları'nda ücretli çalışmak dışında bir şansının kalmayacağıdır.

Teknik Müşavirlik Kuruluşları'nın çalışma izinlerinin ilgili Bakanlıkça verilecek olması, yapı üretim sürecinde devlet eliyle tekelleşme yaratılacağına açık göstergesi sayılmalıdır. Büyük sermaye grupları tarafından kurulacak Teknik Müşavirlik Kuruluşları'nın yapı üretim sürecinin her aşamasında kuracağı egemenlik ve sadece bu kuruluşlardan "hizmet alınabileceği" şeklindeki yasa tasarısı hükmü, yapı sektöründe tekel yaratmaktan başka bir sonuca yol açmayacaktır.

Teknik Müşavirlik Kuruluşları'nın çalışma izinlerinin ilgili Bakanlıkça verilecek olması, yapı üretim sürecinde devlet eliyle tekelleşme yaratılacağına açık göstergesi sayılmalıdır. Büyük sermaye grupları tarafından kurulacak Teknik Müşavirlik Kuruluşları'nın yapı üretim sürecinin her aşamasında kuracağı egemenlik ve sadece bu kuruluşlardan "hizmet alınabileceği" şeklindeki yasa tasarısı hükmü, yapı sektöründe tekel yaratmaktan başka bir sonuca yol açmayacaktır.

Tasarı yasalarsa, inşaat mühendisleri, mimarlar ve plançıların serbest çalışma seçeneği tamamen ortadan kalacaktır. Mevcut durumda, yapı denetim firmalarında düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılan meslektaşlarımızın maruz bırakıldığı sömürü, yeni sistemde daha da katmerli bir hal alacaktır. Sektördeki tekelleşme, mühendis, mimar ve plançıların ücretlerini ve çalışma koşullarını olumsuz etkileyecek, işsizliği ve güvencesizliği artıracak, meslekten uzaklaşma, soğuma, yabancılaşma sonucunu doğuracaktır.

Bir kamu hizmeti olarak yapı denetimi

Kamu kurum ve kuruluşları kendi ürettiği yapı ve tesislerin etüt, proje ve denetimini bünyelerinde bulunan mühendisler ve mimarlar vasıtasıyla yapmaktadır. Ancak bu durum tasarı ile dayanaklıdır. Çünkü Tasarının "talep edilmesi halinde, bu yapı ve tesislerin etüt ve proje denetimi ile yapı denetimi, teknik müşavirlik kuruluşlarından hizmet satın alınmak suretiyle bu Kanun kapsamında yaptırılabilir" şeklindeki hükmü, kamunun denetim işindeki rolünün yok seviyesine çekilmesi, kendi ürettiği yapıları bile özel şirketler marifetiyle denetletmesi, kamunun mühendis, mimar ve plançı istihdamı yaratmaması, istihdamın giderek daraltılması gibi sonuçlar doğuracaktır. Zaten bilinmektedir ki, kamu yatırımlarını gerçekleştiren köklü kamu kurumları neredeyse tasfiye edilmekte, kurumda çalışan teknik personelin sayısı her geçen gün azaltılmakta, yapı denetiminde görevli ilgili birimler, gerek kadro gerek donanım eksikliği nedeniyle, kamusal denetimi gerçekleştiremedikleri ölçülerde yerine getirememektedir.

Yapı denetim sisteminin başat sorunlarından biri, TOKİ, KİPTAŞ gibi kuruluşların denetimden muaf tutulmasıdır. Kamu kurumlarının, üretim sürecindeki denetim işini kendi organizasyonları, olanakları, kadrolarıyla yapıyor olması anlaşılır ve uygun bulunurken, kamu olanaklarıyla devasa şirketler haline gelen ve büyük ölçekli iş yapan, yüz binlerce konut üreten TOKİ ve KİPTAŞ gibi şirketlerin denetimden muaf tutulması kabul edilebilir değildir. TOKİ'nin bizzat gerçekleştirdiği ya da özel şirketler marifetiyle yaptırdığı ve uygulattığı projelerin denetimden muaf tutulması, yapı güvenliği açısından ciddi risklere davetiye çıkartmaktadır. Bu muafiyet yeni tasarıda olduğu gibi korunmuştur.

Benzer bir şekilde yine entegre tesis niteliğinde olmayan, tarım ve hayvancılık amaçlı tesisler de yapı denetim sistemi dışında bırakılmıştır. Yapıya ilişkin nitelikler bakımından entegre tesis ile entegre olmayan tesisler arasında herhangi bir fark söz konusu değilken, getirilen denetim muafiyeti, söz konusu yapıların olası bir afette ciddi hasar görmesine, can kaybına ve ekonomik zarara yol açmasına neden olacaktır.

Yasa Taslağındaki tüm düzenlemeler sermaye grupları lehine bir kurguya dayandığından özellikle meslektaşlarımızın çalışma hayatına yönelik olumsuz yansımaları dikkate alınmamış, meslek Odaları mesleki yeterlilik veya meslek içi eğitim konularında devre dışı bırakılmış, Tasarıda, Oda üye ilişkisini zayıflatacak hususlara yer verilmiştir.

“Yeni yönetmelikte, mühendislerin bağlı olduğu Meslek Odalarının asli görevleri olan meslek içi eğitim, Odalardan alınarak bakanlığa verilmiştir. Bu durum, 644 sayılı KHK ile meslek Odalarından alınarak bakanlığa verilen yetkilerin uygulamaya alınmasıdır.